

Bespiegelingen naar aanleiding van een wonder

Laatst werd ik gebeld door een telecom-bedrijf. Dat gebeurt uiteraard vaker en ik heb mijn antwoord dan ook klaar: 'Als u mij iets wil verkopen, ben ik niet geïnteresseerd in dit gesprek.' Dit keer was de respons: 'Nee hoor, ik bel u niet om iets te verkopen, maar om u te adviseren over onze nieuwe producten.' Een opmerkelijke verdraaiing van in ieder geval mijn realiteit. Misschien was de belster in kwestie echt overtuigd van haar onbaatzuchtigheid (al dan niet ten gevolge van een wens tot baanbehoud of succesvolle indoctrinatie)? Hedendaagse uitspraken en slogans die incompatibele realiteiten verenigen zijn talrijk. Denk aan 'een rustige jaarwisseling', 'schoon stoken', of 'groene groei' (there are no such things...). Ondanks de overduidelijke commerciële en politieke belangen die erachter schuil gaan, willen velen er maar al te graag in geloven. Ons verstand echter, weet het als iets te mooi klinkt om waar te zijn. Maar wat als iets te ingewikkeld is om waar te zijn?

De recent uitgebrachte documentaire *The Gullspång Miracle* (2023), is een wonderlijk en intrigerend verhaal over familiedynamiek. Twee Noorse zussen, Kari en May, kopen een

appartement in het Zweedse Gullspång en staan plots oog in oog met verkoopster Olaug, die sprekend lijkt op hun jong overleden, in de oorlog geboren zus Lita. Een wonder! Uit onder meer een DNA-test blijkt dat Olaug de in Zweden opgegroeide tweelingzuster is van Lita. Olaug herkent bij zichzelf een sinds jaren gevoeld gemis, zoals gescheiden tweelingen dat kunnen ervaren, en sluit de dochter van Lita liefdevol in haar armen. Kari en May, evenals hun broer, verwelkomen Olaug hartelijk in hun familie.

Al spoedig komt er een kink in deze warme kabel. De verschillen tussen de Noorse kant van de familie en de Zweedse tak zijn groot. De Noren komen van het platteland en zijn tevreden met hun boerenbestaan. Ze zijn daarenboven gelovig en spiritueel, terwijl Olaug modebewust, cultureel onderlegd, rationeel en geheel ongelovig is. Een kloof ontstaat die steeds minder overbrugbaar lijkt. Een rol hierbij speelt de gezamenlijke zoektocht naar de oorzaak van Lita's overlijden. De Noorse familie weet niet beter dan dat ze zelfmoord pleegde. Maar uit nauwgezette bestudering van de politiedocumentatie blijkt dat het een natuurlijk overlijden betrof, tot grote opluchting van de Noorse zussen.

Immers, zelfmoord is een zonde. Een ontmoeting met veronachtzaamde getuigen van weleer, geeft aanzienlijke aanleiding om moord te vermoeden. Olaug wil dit zorgvuldig uitzoeken; Kari en May willen er echter niets van weten.

Interessanter is waaróm de verschillen zo belangrijk worden

Verwijten vliegen over en weer. Olaug raakt geïrriteerd door de spiritualiteit en godsvrucht van de Noorse zussen. Ze ervaart druk om zich te bekeren en beroept zich op haar hoge IQ. Uit boosheid flapt ze eruit beide dames te kunnen vermoorden ware het niet dat ze zo'n enorme zelfbeheersing heeft. Op hun beurt zijn Kari en May overduidelijk gepikeerd als Olaug het ouderlijk huis aanschouwt en meewarig concludeert dat haar overleden zusje in armoede is opgegroeid. 'We waren niet arm én we waren heel gelukkig', roepen ze verontwaardigd uit. Het duurt niet lang voordat de contacten worden verbroken. Olaug wil geen familie meer zijn en dringt aan op een nieuwe DNA-test. Tot ieders verbazing wijst deze tweede test uit dat ze tóch geen familie zijn. 'Ze heeft zich laten inspuiten met andermans bloed', zo luidt de reactie van Kari en May. Hoe dan ook, een waarlijk wonderlijk verhaal. Let wel, een docu en geen fictie.

Vele vragen blijven onbeantwoord. Niettemin kunnen we proberen te begrijpen waarom de breuk ontstaat. Sociaalpsychologen zouden de verwijdering kunnen beschouwen vanuit

een intergroepspectief: de Zweedse en de Noorse familietak zijn verschillende begrensde sociale entiteiten en elkaars vergelijkingsander. Met 'wij-zij-denken' en zelfs maximalisering van het verschil als gevolg (e.g. Tajfel, 1970). En dan is er ook nog eens sprake van een meerderheid (de uitgebreide en hechte Noorse familie) en een minderheid (Olaug die als eenling de familie wordt ingezogen). Onderzoekers die zich bezighouden met zogenoemde 'faultlines' (e.g. Thatcher & Patel, 2012) zullen zich richten op de kloof die gebaseerd is op meerdere breuklijnen: zo zijn Kari en May gelovig, Noors, en platte-lands, terwijl Olaug ongelovig, Zweeds en stads is. Tweelingonderzoekers (e.g. Bouchard et al., 1990) hebben een geweldig intrigerende nature-nurture-puzzel. Olaug voelt zich een deel van een tweeling, maar keert zich uiteindelijk af van de familieband – vanwege haar opvoeding? En dan zijn er vast andere sociale wetenschappers die zullen wijzen op de diverse 'bubbles' waarin de zussen verkeren, of een en ander verklaren vanuit culturele kenmerken.

Interessanter is waaróm de verschillen zo belangrijk worden en waaróm een en ander niet verder kan worden uitgezocht. In plaats van het ontdekken van mogelijk onwenselijke waarheden is leven met illusies draaglijker: ik ben niet weggegeven of geadopteerd, onze zus is niet vermoord, er is niet tegen mij gelogen. Het is ook opvallend dat de Noorse familie nooit het graf van Lita of de plek des onheils heeft bezocht. De schaamte vanwege zelfmoord zal een rol hebben gespeeld, maar wellicht ook een doorwerkende angst voor de nazi's die een bijzondere belangstelling voor tweelingen aan de dag legden. Samen zijn en op elkaar lijken betekende gevaar. Een transgenerationale angst voor

de waarheid? Het zijn de biologische én stiefouders van de tweeling geweest die de waarheid bewust geheim hebben gehouden, ook nadat de nationaalsocialistische dreiging geweken was (vast met de beste bedoelingen). De boodschap: niet wroeten in emotioneel lastige realiteiten.

En zo, ondanks een warme samenkomst van verloren familieleden, willen ze uiteindelijk blijven geloven in de eigen waarheid. Waarheid in functie van de wens. Uiteindelijk kennen we dé waarheid niet. Maar wat vooral verwondert is het niet willen weten wat de waarheid is, met een relatiebreuk ten gevolg. Terwijl eenzaamheid en verlangen naar contact blijven bestaan. Niet alleen wil Olaug in innig contact verbonden blijven met haar 'nicht', tevens belt ze documentairemaakster Marian Frederiksson en stelt ze haar voor samen een DNA-test te doen... Verlangen en

angst zijn sterker dan waarheid (en het IQ, ook van Olaug).

Een belangrijke les voor onderzoekers die onoverbrugbare verschillen verantwoordelijk houden voor breuken, conflict en polarisatie is: zou het zo kunnen zijn dat 'onoverbrugbare verschillen' aangeroepen en vergroot worden om maar niet geconfronteerd te worden met ongemakkelijke waarheden? Het begrijpen van de context is essentieel. Ook in onze samenleving zijn problemen enorm en complex. Gevoelens van angst en machteloosheid zijn gemakkelijker te verdragen als er een schuldige 'ander' kan worden aangewezen (ongetwijfeld aangewakkerd door leiders ten behoeve van politiek gewin). De uitdaging blijft hoe vanuit gedeelde menselijkheid de tragiek van het bestaan te adresseren.

Door **Sandra Schruijer**, hoogleraar Organisatiewetenschap aan de Utrecht University School of Governance en directeur van Professional Development International.

Refereren aan:

.....
Schruijer, S. (2024). Bepiegelingen naar aanleiding van een wonder. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 19(4), p. 65-67.

Literatuur

.....
Bouchard, T., Lykken, D., McGue, M., Segal, N. & Tellegen, A. (1990). Sources of human psychological differences: The Minnesota study of twins reared apart. *Science*, 250, p. 223-228.

Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 223, p. 96-102.

Thatcher, S. & Patel, P. (2012). Group faultlines: A review, integration, and guide to future research. *Journal of Management*, 38, p. 969-1009.

The Gullspång Miracle (2023). Documentaire. Regie: Marian Frederiksson. Ballad Film.
.....